

جهان سیاسی یا نقشه سیاسی جهان مرکب از دولت‌ها یا واحدهای سیاسی– فضایی مستقلی است که از آنها به کشور تعبیر می‌شود. دولت‌ها و کشورها مهم‌ترین بازیگران عرصه سیاست جهان و روابط بین‌الملل هستند، آنها اصالت استقلال و حاکمیت دارند و بر این اساس و متناسب با موقعیت و منزلت خود در نظام بین‌الملل، بر شکل‌گیری پدیده‌های بین‌المللی تأثیر می‌گذارند. کشورها در تاسیس و نقش‌آفرینی سطوح دیگر سیاسی– فضایی جهان مشارکت کرده و بخشی از اختیارات ذاتی خود را در امور فراملی و جمعی به آنها منتقل می‌کنند و بنا این اقدام جمعی خود به آنها حیات و اعتبار می‌بخشند؛ اموری که تاسیس سازمان‌ها و نظام فراملی را اجتناب‌ناپذیر کرده و ماهیتی فراکشوری و فراملی دارند. ساختار جغرافیای سیاسی جهان الگوهای سیاسی– فضایی متنوعی دارد. این الگوها از حیث مقیاس جغرافیایی و ماهیت قدرت و نقش‌آفرینی یا یکدیگر متفاوتند. به طور کلی ساختار جغرافیایی– سیاسی جهان از ۴ سطح تشکیل می‌شود: الف- سطح فرومی (درون کشوری)؛ ب- سطح ملی (کشوری)؛ پ- سطح منطقه‌ای (فراکشوری)؛ ت- سطح کروی (جهانی).

هر یک از این سطوح ویژگی‌ها، قلمرو، ماهیت، قدرت و کارکرد خاص خود را دارند و در رده خود نیز از تنوع برخوردارند. سطح منطقه‌ای در مقیاس محدود یا گسترده و در انواع قاره‌ای، درون‌قاره‌ای، اقیانوسی، دریایی و نظایر آن در دهه‌های اخیر گسترش زیادی داشته و تمایل کشورها به تاسیس ساختارهای منطقه‌ای رو به توسعه است، بنابراین انتظار می‌رود سطح منطقه‌ای به‌عنوان الگوی سیاسی– فضایی قدرتمندی در نظام جهانی و ساختار جغرافیای سیاسی جهان به ایفای نقش بپردازد.

■ **تعریف و مفهوم سازه منطقه‌ای**
سازه منطقه‌ای از نظر فضایی ساختاری است متشکل که در چارچوب فرآیند انتلاف و اتحاد کشورها در قالب سازمان منطقه‌ای تجلی می‌یابد. انتلاف‌ها و اتحاد گروهی از کشورها معمولاً با هدف بعضی مقاصد مشترک اقتصادی، سیاسی و دفاعی شکل می‌گیرد و برخی از آنها به لحاظ جغرافیایی پیوستگی داشته و برخی نیز ناپیوسته و جهانی‌اند، لکن یک سازه منطقه‌ای که از آن به سازمان منطقه‌ای نیز تعبیر می‌شود از شاخصه پیوستگی جغرافیایی بین اجزای آن برخوردار است، بنابراین سازمان منطقه‌ای تنها بر آن سسته از سازمان‌های بین‌المللی اطلاق می‌شود که مرکب از چند کشور در چارچوب یک منطقه جغرافیایی شناخته‌شده به وجود آمده باشد مانند سازمان همکاری اسلامی، اگو، ناتو و اتحادیه عرب.

به لحاظ فلسفی منطقه‌گرایی بر این مبنا استوار

است که در ۴ قاره جهان پراکنده‌اند. جز آلبانی که در قاره اروپا و سورینام که عضو آمریکایی سازمان است، دیگر اعضای سازمان از قاره آسیا یا آفریقا هستند و از لحاظ جغرافیایی به ۳ گروه آسیایی، آفریقایی و عرب تقسیم‌شده‌^[منبع؟]

■ **مهم‌ترین اهداف سازمان همکاری اسلامی**
هدف اصلی سازمان همکاری اسلامی که در واقع به نوعی دکترین این سازمان نیز هست آن است که می‌کوشد نقاط ضعف و چالش‌هایی که کشورهای مسلمان درگیر آن هستند را مرتفع کرده و به نوعی در اعتلای ملت مسلمان جهان بکوشد. این اهداف عبارتند از:

۱- ارتقای همبستگی اسلامی میان کشورهای عضو
۲- حمایت از همکاری میان کشورهای عضو در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، علمی و دیگر موارد اساسی و مشورت میان کشورهای عضو
۳- تلاش در جهت محو تبعیض نژادی و خاتمه بخشیدن به استعمار در تمام اشکال آن
۴- اتخاذ تدابیر لازم برای پشتیبانی از صلح و امنیت بین‌المللی مبتنی بر عدالت
۵- هماهنگ کردن تلاش‌ها به منظور حفاظت از اماکن مقدس و آزادسازی آنها و پشتیبانی از مبارزه ملت فلسطین و کمک به این ملت درجهت بازپس گرفتن حقوق آخودا و آزاد کردن سرزمینش
۶- پشتیبانی از مبارزات تمام ملل اسلامی در راه حفاظت از کرامت، استقلال و حقوق ملی‌شان
۷- ایجاد جوی به منظور ارتقای همکاری و تفاهم میان کشورهای اسلامی و دیگر کشورها.

الف- **ظرفیت‌های سازمان همکاری اسلامی**
کشورهای مسلمان عضو سازمان همکاری اسلامی اکنون نزدیک به یک‌سوم تعداد کشورهای عضو سازمان ملل را به خود اختصاص داده‌اند و این در حالی است که میزان زیادی از مناطق استراتژیک جهان در قلمرو این کشورها قرار دارد و با توجه به اینکه کشورهای اسلامی با برخورداری از یکمیلیارد و ۷۰۰ میلیون نفر جمعیت (کمی بیشتر از یک‌پنجم جمعیت کل جهان) امروز توان بسیار بالایی برای تأثیرگذار بر صحنه جهان دارند، همین عامل مهم به سازمان همکاری اسلامی این امکان را می‌دهد تا باقوه بتواند به ایفای نقشی جدی‌تر نسبت به گذشته بپردازد. اما یک نکته اساسی از لحاظ ژئوپلیتیک اینکه اکثر کشورهای اسلامی از لحاظ جغرافیایی از مغرب در شمال غرب آفریقا تا اندونزی در جنوب شرق آسیا به یکدیگر پیوستگی سرزمینی دارند و از منظر ژئوپولیتیک موقعیت ویژه‌ای برای آنها فراهم شده است تا باراحتی امکان مبادله و انتقال کالا، نیروی کار و تجهیزات ضروری تولید برای این کشورها فراهم شود. این امکان اگر با لغو روادید بین کشورهای اسلامی و همچنین برداشتن یا کاهش و تخفیفات تعرفه‌های گمرکی همراه شود، می‌تواند تحول اساسی در مناسبات بین کشورهای عضو به‌وجود آورد. از سوی دیگر تاسیس نهادهای منطفه‌ای در ذیل سازمان همکاری اسلامی که از جمله آنها می‌توان به مرکز اسلامی توسعه تجارت، سازمان اسبوا، مرکز تحقیقات تاریخ هنر و فرهنگ اسلامی، مجمع فقه اسلامی، صندوق همبستگی اسلامی، بانک توسعه اسلامی و سازمان آیسسکو اشاره کرد، در واقع با هدف توسعه مباحث علمی و اعتقادی در سطح کشورهای عضو، حمایت از شیوه بانکداری بر مبنای شریعت اسلامی و حمایت از پروژه‌هایی است که در کشورهای اسلامی به انجام می‌رسد. نیز همکاری‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در جهت رسیدن به وحدت و انسجام و همبستگی امت اسلامی در جهان این سازمان دارای ۵۴ عضو اصلی و ۵ عضو ناظر

به بهانه برگزاری اجلاس سران کشورهای اسلامی در ترکیه

سازمان همکاری اسلامی ظرفیت‌ها و چالش‌ها

- محمود نورانی*

از دیگر اهداف است. باید اذعان کرد پس از گذشت ۴۷ سال از تأسیس سازمان همکاری اسلامی، این سازمان توانسته است به‌رغم فراز و نشیب‌هایی که داشته جایگاه تازه‌ای در عرصه بین‌المللی پیدا کند. این مساله بویژه از آن جهت اهمیت دارد که سازمان همکاری اسلامی به دنبال گسترش همکاری با سایر سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان ملل توانسته است تأثیرگذاری خود را در جهان افزایش دهد. و نکته آخر در این موضوع اینکه با نگاهی به موقعیت اقتصادی کشورهای عضو این کنفران به‌خوبی می‌توان مشاهده کرد که این کشورها به صورت بالقوه امکانات قابل توجهی برای ارتقای جایگاه بین‌المللی خود دارند. به‌عنوان نمونه از کل تولید جهانی نفت که اصلی‌ترین سوخت مراکز اقتصادی جهان است، بیش از ۷۰ درصد در کشورهای عضو یا ناظر این سازمان تهیه می‌شود. این موضوع درباره تولید مواد خام اولیه صنایع نیز صادق است. ذخایر گاز، معادن و امکانات مناسب کشاورزی اگرچه تاکنون به‌صورت دقیق برآورد نشده‌اند اما بدون شک با توجه به امکانات تک‌تک کشورهای اسلامی می‌توان به‌صورت تقریبی گفت در صورت تجهیز همه این امکانات، این کشورها خواهند توانست علاوه بر آنکه نیازهای خود را برطرف کنند، بخش قابل توجهی از صادرات جهان را نیز به خود اختصاص دهند. متأسفانه به‌دلیل سیاست غلطی که در سال‌های گذشته اعمال شده است، حتی کشورهای اسلامی نتوانسته‌اند حجم مبادلات بازرگانی بین خودشان را افزایش دهند. این کشورها عمدتاً به‌دلیل وابستگی‌های سنتی اقتصادی بیشتر نیازهای خود را از کشورهای توسعه‌یافته غرب بیاورند می‌کنند

ب- **چالش‌های سازمان همکاری اسلامی**
در نگاه اول، بزرگ‌ترین چالش بین اعضای سازمان همکاری اسلامی اختلاف‌های موجود بین کشورهای اسلامی است که در عرصه دیپلماتیک و ژئوپلیتیک، ظهور و بروز کرده است. وحدت بین کشورهای اسلامی در سال‌های اخیر تحت تأثیر آشوب در خاورمیانه با مشکلات بسیار جدی‌تری روبه‌رو شده است. اگر در گذشته موضوع قدس و آتش زدن مسجدالاقصی در سال ۱۹۶۹ بهانه برای تشکیل این سازمان و موضوع فلسطین و مقابله با اشغالگری اسرائیل، انگیزه‌ای بسیار قوی برای همبستگی شده بود، امروز دیگر جهان اسلام با بدترین درگیری‌های داخلی بین‌المللی روبه‌رو است که در تاریخ یک قرن گذشته بی‌سابقه است. ظهور پدیده‌هایی مانند تروریست‌های داعش و گروه‌های تکفیری که همه مسلمانان جز خودشان را خارج از دین می‌شمارند، ضرورت اقدامی عاجل برای ایجاد امنیت و ثبات در خاورمیانه به‌عنوان مرکز ثقل جهان اسلام را بیش از هر زمان دیگر مطرح کرده‌است. بر این اساس سازمان همکاری اسلامی می‌تواند به پیدا کردن راه‌حل‌های عملی برای برون‌رفت از این بحران کمک کند زیرا ادامه این درگیری‌ها فقط به نفع دشمنان جهان اسلام است. از آنجا که کشورهای اسلامی از توان بسیار خوبی در زمینه امکانات رسانه‌های گروهی و مطبوعاتی نیز در کشورهای اسلامی برزمنه بسیار مساعدی برای تبلیغ همبستگی میان کشورهای اسلامی به منظور ترغیب مسلمانان برای مشارکت در

■ **فرجام‌سخن**

در یک ارزیابی کلی می‌توان گفت کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی، دارای امکانات خوبی در همه موارد از جمله اقتصادی، سیاسی و فرهنگ هستند که در صورت استفاده بهتر از این امکانات این سازمان می‌تواند جایگاه بسیار مهمی در صحنه بین‌المللی پیدا کند. آنچه در حال حاضر بیش از هر چیز دیگر برای این سازمان ضروری به نظر می‌رسد، همبستگی و اتحاد این کشورها برای رسیدن به یک برنامه کار مدون‌شده در جهت ایجاد یک بلوک «سیاسی– اقتصادی– فرهنگی» در سطح جهان است. دستیابی به چنین آرمانی دور از ذهن نیست، تنها باید دولت‌های عضو بکوشند با ایجاد تفاهم، سیستمی یکپارچه که دارای اقتدار و مسؤولیت لازم است، در قالب یک سازمان منسجم اسلامی به‌وجود آورند. اکنون این سازمان در برابر آزمون بزرگی قرار گرفته که آیا به سوی تقویت همبستگی بین کشورهای اسلامی حرکت خواهد کرد یا اینکه تفرقه را در جهان اسلام با بی‌اثر شدن نقش خود بی‌خواهد گرفت. هرچند اجلاس استانبول می‌توانست در جهت همکاری اسلامی، گام‌های مهمی بردارد اما شاهد ادامه اعمال سیاست‌های یکجانبه عربستان و برخی همپیمانان این کشور در سازمان همکاری اسلامی (همانطور که از نشست وزیران خارجه و سران اعلام ۴ بند ضایرانی و یک بند علیه حزب‌الله لبنان در اعلامیه نیز مطرح شد) هستیم. در واقع باید این اقدام را برخلاف روح همبستگی اسلامی و در راستای منافع رژیم صهیونیستی دانست و باید اعتراف کرد این سازمان روندی به سوی نابودی را در پیش گرفته است.

پی‌نوشت

۱- **حافظ‌نیا، محمد رضا، افاق‌های جدید در جغرافیای سیاسی، انتشارات سمت، تهران**
۲- **عزتی، عزت‌الله، ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم، انتشارات سمت، تهران**
۳- **پیششارف، حسین، گفت‌وگو با سایت رسمی وزارت امور خارجه، تهران، ایران.**
***پژوهشگر حوزه جغرافیای سیاسی**

حضرت علان ت را چنین بیان می‌کنند:

«خداوند بر پیشوایان حق، واجب کرده است که خود را با مردم ناتوان همسو کنند، تا فقر و نداری، تنگدست را به هیجان نیاورد و به طغیان نکشاند.» (نهج‌البلاغه، خطبه ۲۰۹)
اشراق‌گیری و زندگی تجملاتی آنان و خانواده‌های‌شان، سبب تبعیض و دوری از عدالت اجتماعی می‌شود و این مطلب سرآغاز بسیاری از شورش‌ها و طغیان‌هاست؛ اینها درس حکومتداری حضرت علی است که مسؤولان جمهوری اسلامی باید در آن تأمل و فکر کنند.
نظام ما نیازمند حاکمانی با معیارهای حکومت علوی است که به جای توجه به منافع خود و حزبشان، به فکر ملت و مردم باشند. در این صورت، همه مردم طعم خوش «عدالت» را در حکومت اسلامی خواهند چشید.

به امید آن روز

«طلبه حوزه علمیه قم

اشاره
اهمیت و ضرورت تشکیل دبیرخانه شورایعالی پیشگیری از وقوع جرم <p>دکتر اسماعیل شیرعلی*، آسیب اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عام عمل جمعی رسمی و غیررسمی جامعه محل فعالیت کنشگران قرار نمی‌گیرد و در نتیجه با منبع قانونی یا قبح اخلاقی و اجتماعی روبه‌رو می‌شود. به همین دلیل، کج‌روان سعی دارند کج‌روی‌های خود را از دید ناظران قانون، اخلاق عمومی و نظم اجتماعی پنهان کنند؛ زیرا در غیر این صورت با پیگرد قانونی، تکفیر اخلاقی و طرد اجتماعی مواجه می‌شوند. شناسایی آسیب‌های اجتماعی، قدم اول و علمی در جهت کنترل یا اصلاح آسیب‌ها تلقی و در نهایت موجب بهبود عملکرد نظام «اجتماعی»، «اقتصادی» و «سیاسی» جامعه می‌شود. با این حال، در برخی موارد در کشور شاهد بی‌توجهی یا کم‌توجهی نسبت به بروز و گسترش برخی آسیب‌های اجتماعی هستیم که چنین رویکردی نه‌تنها کمکی به رفع آن مسائل و آسیب‌ها نمی‌کند که در نهایت بر ابعاد و پیچیدگی مسائل افزوده و تبعات منفی آن دامنگیر سایر ششؤون زندگی اجتماعی – فراتر از حدود اولیه آن، آسیب – نیز می‌شود. آمار رو به رشد زندانیان، آمار ورودی پرنده‌ها به محاکم و بسیاری از ناهنجاری‌های موجود در کشور، نشان از بالا رفتن نرخ آسیب‌های اجتماعی دارد اما به نظر می‌رسد عدم توجه شایسته و بایسته به آسیب‌های اجتماعی و حتی نوعی غفلت عمومی نسبت به آنها – به معنای نادیده گرفتن آنها، یا سهل‌گیری و حتی در مواردی عدم اجازه تحقیق و بررسی‌های علمی که گاه در شکل عدم وجود آمار یا پژوهش‌های قابل اطمینان بروز می‌کند- خود در حکم یک آسیب اجتماعی جدی در شایسته سطح اقدامات «علمی – پژوهشی»، «سیاست اجتماعی» و «هدیریت اجرایی کشور» باید تلقی شود.</p> تغییرات اجتماعی به لحاظ ساختاری، زمینه‌های بی‌سازمانی اجتماعی و آمومی را فراهم کرده است و هم اینکه نهاد‌های متولی و شناسایی و کنترل آسیب‌های اجتماعی، خوب عمل کرده‌اند. از این رو، برای دستیابی به نظمی منسجم، کارآمد و اثربخش در حوزه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، ابتدا باید عملکرد حداقل ۵ ساله نهادهای مسؤول در حوزه پیشگیری آسیب‌شناسی شده و نقاط ضعف و قوت عملکرد آنها مورد بررسی و شناسایی قرار گیرد چرا که با دستور بجا و شایسته رئیس محترم قوه‌قضائیه در تیرماه ۸۹ «عاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه» تشکیل و در کنار سایر نهادهای مرتبط، فعالیت‌های خود را در مسیر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی آغاز کرد. لکن روند تصاعدی جرائم و آسیب‌های اجتماعی و روند افزایشی ورودی زندان‌ها همه حاکی از عدم هماهنگی میان سایر دستگاه‌ها با معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه است که شایسته‌است در بازطراحی نظام نوین پیشگیری از وقوع جرم، سازوکارهای لازم برای ایجاد هماهنگی و استقرار نظام منسجم پیشگیری، منظر قرار گیرد. از سوی دیگر، باید دید نقش مراکز عملی و آکادمیک در تولید یافته‌های علمی و پژوهشی در حوزه پیشگیری از وقوع جرم چیست و تا چه اندازه یافته‌های علمی این مراکز قابلیت عملیاتی شدن را داراست و تاکنون چه مقدار وارد حوزه‌های عملیاتی و کاربردی نظام پیشگیری از وقوع جرم شده‌اند. لذا در این بخش باید باتخاذ رویکرد فراتحلیل تحقیقات، پژوهش‌های گذشته، رویکردهای مختلف، یافته‌های متنوع و تحقیقات پراکنده را در قالب گزار‌های مشخص و طبقه‌بندی‌شده در اختیار نظام پیشگیری از وقوع جرم قرار داد و از این نتایج علمی برای پویایی نظام نوین پیشگیری از وقوع جرم به نحو مطلوب استفاده کرد. این امر در صورتی تحقق می‌یابد که طبق قانون مصوب فعلی مبنی بر تشکیل شورایعالی پیشگیری از وقوع جرم، دبیرخانه این شورا بدون فوت وقت از ابتدای سال ۹۵، زیر نظر معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه تشکیل و نسبت به برنامه‌ریزی جهت ارائه نقشه راه پیشگیری کلان رده‌های و ملی، اقدام عاجل و بایسته را انجام دهد. * محقق و پژوهشگر مسائل اجتماعی

۰۹۲۰۳۰۳۳۹۳۰

ارتباط با مادر شبکه‌های اجتماعی